

Om vigselrätt, vigselplikt och vigningsansvar

Frågan om prästers eventuella skyldighet att viga samkönade par har aktualiserats under några år. Det har rests krav på att ingen ska få viga till präst som inte lovar att viga samkönade par. Biskopsmötet ser att denna fråga berör flera för Svenska kyrkan grundläggande principer och finner därför anledning att uttala sig.

I samhälle och kyrka har sedan länge skett en utveckling där synen på äktenskapet som en patriarkal ordning har övergetts till förmån för en förståelse av äktenskap som en kärleksgemenskap. Sedan 1970-talet har Svenska kyrkan arbetat teologiskt med frågor om homosexualitet och successivt ökat sin förståelse när det gäller sexuell orientering och könsidentitet.

Vi ser en pågående förändring som vår kyrka under lång tid har bearbetat läromässigt och pastoralt. Under tiden har allt fler präster blivit beredda att viga par av samma kön, så att vi idag har långt fler präster som gärna viger samkönade par än vad som krävs för att täcka behovet. Vi tror mer på den processen än på tvångsmedel.

Detta sagt, står hela biskopsmötet idag bakom kyrkomötets beslut från 2009 om vigsel av par av samma kön. Allas vår gemensamma målbild i fråga om vigsel är att alla präster med glädje och av fri vilja viger par av olika kön liksom par av samma kön. Denna målbild är vägledande i vårt arbete med antagning av prästkandidater, liksom i vårt arbete med främjande och tillsyn i våra respektive stift.

Vigsel av samkönade par och frågan om diskriminering

Det har rests krav på att göra villighet att viga samkönade par till ett formellt villkor för prästvigning i Svenska kyrkan. Detta, får förmodas, för att förebygga eventuell diskriminering av samkönade par.

Diskriminering måste alltid förebyggas. Ett prästvigningskrav av nämnt slag möter emellertid flera hinder. Dels regleras vigselplikten i svensk lagstiftning, äktenskapsbalken, vilket alltså inte kan ändras genom beslut i kyrkomötet. Dels och framför allt är ett sådant krav inte förenligt med Svenska kyrkans förståelse av sin evangelisk-lutherska identitet.

Den hållning gällande homosexualitet som 2005 års kyrkomöte bejakade bör anses vara grundläggande också för den fortlöpande behandlingen av det som idag kallas HBTQI+ frågor. Kyrkomötet ställde sig då bakom att Svenska kyrkan aktivt ska motverka diskriminering av personer på grund av sexuell orientering, att Svenska kyrkan inte bör sanktionera eller driva en organiserad verksamhet i syfte att "bota" homosexuella från deras läggning, att ett liv i partnerskap inte är ett motiv för att vägras vigning till kyrklig tjänst samt att det är uteslutet att fördöma den homosexuella personen eller att skuldbelägga den homosexuella orienteringen (KsSkr 2005:2).

I samband med beslutet om vigsel av samkönade par 2009 konstaterade läronämnden att Svenska kyrkan även efter beslutet rymmer olika uppfattningar i denna fråga (Ln 2009:12y). Dock får ingen diskriminering av samkönade par förekomma, vare sig genom ord eller handlingar. Idag har Svenska kyrkan en och samma vigselordning för par av olika kön och par av samma kön. Alla par som efter genomgången hindersprövning önskar gifta sig i Svenska kyrkan erbjuds vigsel.

Kyrkostyrelsen framhöll senast 2019 att Svenska kyrkan har nolltolerans mot diskriminering, att diskriminering av samkönade par i samband med vigsel inte kunnat påvisas samt att det förebyggande arbetet är viktigt (KS 2016–1326 samt KsSkr 2019:3). Denna uppfattning delas av biskopsmötet. I församlingar och pastorat hör det till arbetsgivaransvaret att diskrimineringsfrågor fortlöpande uppmärksammas. Även på Svenska kyrkans utbildningsinstitut och i den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen ska diskrimineringsfrågor ha en given plats.

Vigslerätt

Äktenskapet som juridisk institution är reglerat i svensk lag, i äktenskapsbalken. Den regleringen förfogar alltså inte Svenska kyrkan över. I äktenskapsbalken (4 kap. 3§, sista stycket) är vigslerätten formulerad som just en rätt, inte en plikt. Det innebär att ingen enskild präst kan tvingas att förrätta en vigsel. Syftet är att skydda individens frihet och frivillighet vad gäller äktenskap.

I dagsläget finns präster som inte är beredda att viga samkönade par. Deras rätt att avstå från en viss vigsel regleras alltså i äktenskapsbalken. Någon inomkyrklig väjningsrätt vid vigsel finns inte. Läronämnden har understrukit att ordet väjningsrätt inte bör användas i detta sammanhang. (Ln 2017:4y)

Vid flera tillfällen har läronämnden betonat att vigningstjänsten är kyrkans och inte tillhör den enskilda prästen. Det innebär självklart att prästen förväntas att följa kyrkans ordning även när det gäller vigsel. Det innebär också att det är kyrkan som helhet och inte den enskilda prästen som ansvarar för människors tillgång till de kyrkliga handlingarna; det är kyrkoherden som har att se till att de som efterfrågar och har rätt till vigsel också får en vigsel i församlingen i enlighet med kyrkans ordning (Ln 1997:3y samt Ln 2016:8y).

I Svenska kyrkan förutsätts att alla präster har vigslerätt. Motsatsen skulle inverka negativt på prästers anställbarhet samt påverka allmänhetens bild av vår kyrkas arbete med riterna vid livets skiften.

När det gäller vigsel hör således följande till vår kyrkas ordning:

- Vi viger par av olika kön och par av samma kön enligt samma vigselordning
- Vi förutsätter att alla präster har vigslerätt, men i enlighet med äktenskapsbalken inte vigselplikt
- Kyrkans gemensamma ordning är överordnad ämbetsbärens (Ln 1997:3y samt Ln 2016:8y).

Kyrkan och biskopens vigningsansvar

”Kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas” (Den augsburgska bekännelsen artikel VII). För att vi ska få del av den kristna tron ”har evangelieförkunnelsens och sakramentsutdelandets ämbete inrättats” (artikel V). Så talar de evangelisk-lutherska bekännelseskrifterna om kyrkan och prästämbetet. Vidare sägs att medan samstämmigheten angående evangeliet och sakramenten är ”nog” för och således konstitutiv för kyrkans enhet, så är det inte nödvändigt att mänskliga traditioner eller yttre bruk och ceremonier som instiftats av människor är lika överallt (art. VII).

I enlighet med detta krävs för prästvigning i Svenska kyrkan att kandidaten 1. är döpt och konfirmerad, 2. tillhör Svenska kyrkan, och 3. har förklarat sig beredd att i alla uppgifter tjänstgöra tillsammans med andra som vigts till uppdrag inom kyrkans vigningstjänst oavsett deras kön (KO 25 kap. 2 §). Samtliga dessa villkor har med förkunnelsen av evangeliet och förvaltandet av sakramenten att göra och är därför av konstitutiv karaktär. Det tredje vigningsvillkoret säkerställer att ingen ska behöva tveka om giltigheten i sakramenten och hur de förvaltas. Som läronämnden har framhållit:

Kyrkan och kyrkans enhet konstitueras av evangelieförkunnelsen och sakramentsförvaltningen (Den augsburgska bekännelsen, artiklarna V och VII). Det tredje villkoret tillfördes på grund av att tilliten till giltigheten i Svenska kyrkans sakramentsförvaltning, vigningar och enheten i gudstjänstlivet var hotad. Villkoret klargör att det är nödvändigt att giltigheten i Svenska kyrkans sakramentsförvaltning och vigningstjänst inte är satt i fråga av den som ska vigas till tjänst i Svenska kyrkan. (Ln 2016:8y)

Vid samma tillfälle yttrade sig läronämnden även om villkor som är av icke-konstitutiv karaktär, det vill säga som går utöver evangelieförkunnelse och sakramentsförvaltning. Sådana skulle till exempel kunna handla om synen på kyrkans samhällsansvar, ställningstaganden i olika etiska frågor, olika seder och bruk eller kandidatens personliga förhållanden och egenskaper. Vigslerätt av samkönade par hör till

sådana frågor. Dessa frågor är viktiga och relevanta, men de är inte konstitutiva för kyrkan. Angående denna typ av frågor har läronämnden konstaterat

att det strider mot kyrkans ordning att införa villkor av icke-konstitutiv karaktär som begränsar biskopens vigningsansvar. (Ln2016:8y)

Däremot är det en nödvändig del av biskopens uppdrag och vigningsansvar

att göra en helhetsbedömning av kandidatens lämplighet, eftersom biskopens ansvar är att ”upprätthålla och värna vår kyrkas ordning och främja enheten i Kristus”. (Ln2016:8y)

Enligt Svenska kyrkans ordning är det alltså biskopens ansvar att anta prästkandidater och att prästviga. Denna ordning är ett ofrånkomligt uttryck för att Svenska kyrkan är en episkopal kyrka. En förändring av vigningsansvaret och vem som har det, skulle ändra vår kyrkas karaktär. Den skulle ifrågasätta den gemensamma ansvarslinjen som bygger på respekt för varandras ansvars- och kompetensområden. Den skulle även påverka Svenska kyrkans ekumeniska relationer.

Att kyrkomötet skulle reglera de aspekter som biskopen tar hänsyn till i sin bedömning av prästkandidaters lämplighet är således för det första oförenligt med Svenska kyrkans ordning. För det andra vore det också olämpligt, eftersom det skulle öppna för en svåravgränsad och föränderlig reglering av egenskaper, åsikter och beteenden. För det tredje skulle en begränsning av biskopens vigningsansvar underminera ansvarsfördelningen i Svenska kyrkan. En sådan åtgärd skulle i grunden förändra Svenska kyrkans karaktär som ”en öppen folkkyrka, som i samverkan mellan en demokratisk organisation och kyrkans ämbete bedriver en rikstäckande verksamhet” (Lagen om Svenska kyrkan).

Antagning av prästkandidater

Biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* (2014) listar sex kriteriegrupper för antagning, nämligen: kallelse, tro och liv, intellektuella förmågor, social och empatisk förmåga, förankring och förståelse av Svenska kyrkan samt ledarskap. Utifrån dessa kriterier belyses bland annat kandidatens förtrogenhet med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Den personliga mognaden bedöms, samtidigt som speciella gåvor och färdigheter liksom utvecklingsområden identifieras. ”Syftet med antagningsförfarandet är att finna, bejaka och motivera varför någon kallas att bli präst eller diakon.” (69)

Biskopsbrevet lyfter inte bara fram prövningens bredd. Det betonar också att det förutsätts att kandidaten vid antagningen inte är ”färdig” utan har både förmåga och vilja till vidare utveckling: ”Antagningen ... handlar om de grundläggande förutsättningarna för en kandidat att gå in i ett vigningsuppdrag, inte om att motsvara ett tänkt färdighetsideal. Det finns rum för att inhämta nya kunskaper och erfarenheter samt att utvecklas vidare som person. Antagningen förutsätter också att en sådan positiv personlig utveckling sker.” (69)

Det är biskopens uppgift att göra en samlad bedömning av en kandidats lämplighet. I praktiken prövas kandidaten på flera olika sätt, och en helhetsbedömning görs i det antagningsförfarande som biskopen leder och ansvarar för. Gudsbilder samt skapelse- och människosyn prövas, liksom hur dessa kommer till uttryck i olika förhållningssätt, bland annat i frågor om samkönade relationer.

Biskopen kan alltid ställa krav på kompletterande utbildning och bearbetning av specificerade områden. Det kan till exempel röra sig om HBTQI, ekumenik, religionsteologi, omvärldsanalys och andra pastoralteologiska ämnen. Bland dessa har vigsel av samkönade par och frågor om diskriminering en självklar plats.

Tanken med antagningsprocessen är inte att kandidaterna ska uppnå åsiktskonformitet utan att de växer i kritisk och självkritisk teologisk reflektionsförmåga utifrån evangelisk-luthersk tradition. Dock är villigheten att följa vår kyrkas ordning, liksom viljan att sträva efter att tro, lära och liv blir ett, grundläggande för att en vigning ska komma i fråga.

Utblick

Sedan 1970-talet har Svenska kyrkan arbetat teologiskt och pastoralt med frågor om mänsklig sexualitet. Tack vare detta har Svenska kyrkan kunnat ta avstånd från felaktiga uppfattningar och kränkande särbehandling av HBTQ-personer samt successivt bejakat välsignelse av ingånget partnerskap och samkönade vigslar.

Det pågående samhällsamtalen om könsidentitet och könsuttryck, samt kunskapsutvecklingen på detta område, manar till fortsatt teologisk reflektion. I enlighet med kyrkomötets beslut 2021 kommer sådan reflektion också att ske.

Vi ser det som angeläget att detta arbete förutom av läromässiga aspekter också präglas av det pastorala mötet och lyssnandet till människors erfarenheter.

Svenska kyrkans biskopsmöte, mars 2022